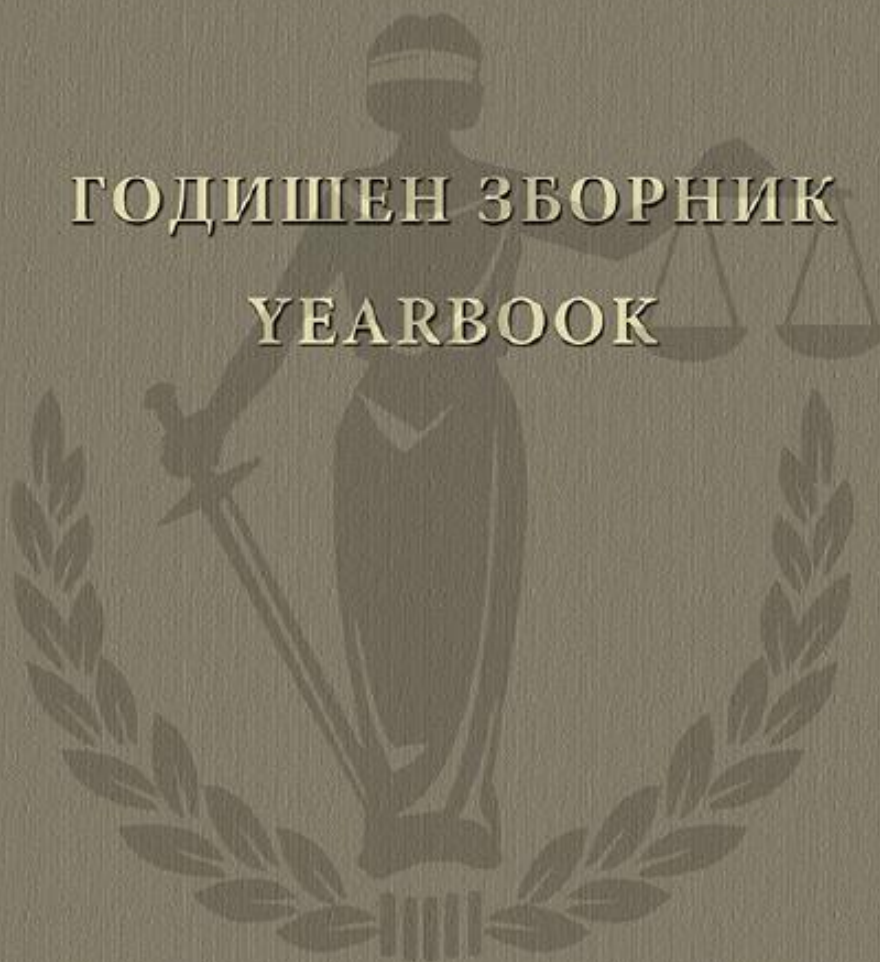

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857-8713

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
YEARBOOK

ГОДИНА 4

VOLUME IV

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF LAW

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ**

ISSN 1857-8713

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
YEARBOOK**

ГОДИНА 4

VOLUME IV

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF LAW**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF LAW**

**За издавачот
Проф. д-р Јован Ананиев**

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Блажо Боев
Проф. д-р Лилјана Колева Гудева
Проф. д-р Јован Ананиев
Доц. д-р Љупчо Сотировски
М-р Ана Никодиновска Крстевска

Editorial board

Prof. Saša Mitrev, Ph.D
Prof. Blazo Boev, Ph.D.
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph.D.
Prof. Jovan Ananiev, Ph. D
Ass. Prof. Ljupčo Sotirovski, Ph. D
Ana Nikodinovska Krstevska, M.A.

Меѓународен програмски комитет

Проф. Д-р Јован Ананиев,
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Р. Македонија
Доц. Д-р Јадранка Денкова,
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Р. Македонија
Проф. Д-р Жан Пол Ленер,
Универзитет на Луксембург, Луксембург
Проф. Д-р Аленка Верболе,
Универзитет на Љубљана, Словенија
Проф. Татјана Петровна Суспицина,
Московска Правна Академија, Русија
Проф. Габриела Белова,
Југозападен Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија

International Editorial board

Prof. Jovan Ananiev, Ph. D,
Goce Delcev University - Shtip
Prof. Jadranka Denkova, Ph. D,
Goce Delcev University - Shtip
Prof. Jean Paul Lehnars, Ph. D,
University of Luxembourg
Prof. Alenka Verbole, Ph. D,
University of Ljubljana
Prof. Tatjana Petrovna Suspiciina,
Moscow State Law Academy
Prof. Gabriela Belova,
South West University “Neofit Rilski”

Редакциски одбор

Проф. д-р Јован Ананиев
Доц. д-р Љупчо Сотировски
Доц. д-р Борка Тушевска
М-р Ана Никодиновска Крстевска

Editorial staff

Prof. Jovan Ananiev, Ph. D
Ass. Prof. Ljupčo Sotirovski, Ph. D
Ass. Prof. Borka Tuševska, Ph. D
Ana Nikodinovska Krstevska, M.A.

Главен уредник

Проф. д-р Јован Ананиев

Managing editor

Prof. Jovan Ananiev, Ph. D

Одговорен уредник

Доц. д-р Љупчо Сотировски

Editor in chief

Ass. Prof. Ljupčo Sotirovski, Ph. D

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)

Техничко уредување

Славс Димитров
Благој Михов

Technical editor

Slave Dimitrov
Blagoj Mihov

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Правен факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 66
п. факс 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Address of the editorial office

Goce Delcev University – Stip
Faculty of law
Krste Misirkov b.b.,
PO box 201, 2000 Stip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА

1. **Амповска Марија и Илиоски Ристо**, наслов: *The process of civil law codification in Western Balkans*, област: Граѓанско право
2. **Ананьев Јован**, наслов: *Главни истражувачки наоди на дискриминацијата во огласите за вработување на Република Македонија*, област: Човекови права и слободи
3. **Апаснев Димитар**, наслов: *Римски воени судови*, област: Римско право
4. **Беловски Војо**, наслов: *Парична казна, отказни рокови и приговори против одлуките на работодавачот и застареност*, област: Трудово право
5. **Беловски Војо**, наслов: *Остварување и заштита на правата, обврските и одговорностите од работен однос*, област: Трудово право
6. **Галев Гале**, наслов: *Правдата и справедливоста како вредносни принципи на правото*, област: Граѓанско право
7. **Галева Јорданка**, наслов: *Културни разлики и политики на признавање (со осврт на македонското општество)*, област: Политички науки
8. **Гушева Снежана**, наслов: *Законодавна дејност на Парламентот – Генеза, ограничувања, предизвици –*, област: Уставно право
9. **Илиоски Ристо**, наслов: *Издвојување на предметите на домаќинството како наследно-правен институт*, област: Граѓанско право
10. **Јакимовска Светлана**, наслов: *Текстуална анализа на пресудите во Република Македонија и во Република Франција*, област: Правна лингвистика
11. **Карчова Маја**, наслов: *Кредитниот ризик во комерцијалното банкарство*, област: Банкарство
12. **Кошевалиска Олга и Иванова Елена**, наслов: *Зајакнување на акузаторните елементи перку новиот концепт на главната расправа во кривичната постапка на РМ*, област: Казнено право
13. **Мајхосев Андон и Денкова Јадранка**, наслов: *Измени на Уставот на Република Македонија*, област: Уставно право
14. **Мајхосев Андон**, наслов: *Професионални стандарди на новинарската етика*, област: Новинарство

Уставно право

Constitution Law

Стручен текст

Professional paper

Д-р Андон Мајхошев

PhD, Andon Majhosev

"ПОСТАПКА ЗА ИЗМЕНИ НА УСТАВОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА"

Апстракт

Во трудот е објаснета целокупната постапка за измени на Уставот на Република Македонија, која опфаќа пет фази. Во тој контекст, секоја фаза од постапката е објаснета и образложена. Исто така, во трудот е поместена содржината и суштината на сите досега донесни Амандмани (I-XXXII) од уставно-правен аспект. Во продолжение, во посебен дел се образложени правно-политичките аспекти на новите предлог амандманите на новите измени на Уставот на Република Македонија (XXXIII-XXXIX). На крајот од трудот, се поместени заклучоците.

Клучни зборови: устав, постапка за измена на уставот, амандман, фази на измена на уставот, јавна дискусија.

Abstract

The paper explained the whole procedure to amend the Constitution of the Republic of Macedonia, which includes five phases. In this context, each stage of the process is explained and justified. Also, the paper are content and substance of all previously enacted Amendments (I-XXXII) of constitutional and legal aspect. In addition, in a separate reasoned legal and political aspects of the new proposed amendments to the new changes to the Constitution of the Republic of Macedonia (XXXIII-XXXIX). At the end of the paper contained conclusions.

Key words: constitution, a procedure for amending the constitution, amendment, stages of amending the constitution, public discussion.

1. Вовед

Промената на Уставот во секоја држава е многу сложен и противречен процес. Сложен е затоа што опфаќа повеќе фази, а противречен бидејќи секое "отварање" на уставот е потенцијална опасност за конфликти помеѓу политичките субјекти, особено во поделените и недемократските општества. Измените на уставот бара широка и демократска јавна дебата на сите заинтересирани страни: позиција, опозиција, стручната и научната јавност, граѓански сектор и др. Природата на уставот се неспоиви со итна постапка и со површност во подготовката на уставните промени. Во уставниот текст треба да се интервенира многу ретко, со *"рака што трепери"*.¹ Со оваа метафора се прикажува осетливоста на измената на уставите, алудирајќи на трезвеност, мудрост и внимателност во измените, со цел да не се предизвикаат одредени турбуленции во државата.

Уставот по правило се донесува и менува во сложена постапка и со претходна систематска стручна подготовка. Недопустливо е во уставот да се интервенира често и без широка и демократска дебата.

Измената на уставот е условена од две причини: прво, секој устав има слабости, кои доаѓаат до израз за време на неговата примена во практиката, и второ, секој устав по одредено време доаѓа до судир со општествената реалност.

Постапката за измена на уставот е посложена од постапката за донесување и измена на законите и другите прописи или акти. Сложеноста на постапката произлегува од фактот што уставните норми се највисоки правни норми во една држава и со нив се регулираат државното уредување на една замја, а особено положбата на човекот во системот на власта.

Постојат различни постапки за измена на уставите. Може условно да се зборува за три основни модела за делумна и или целосна измена на уставите: измена на уставите со референдумско одлучување на граѓаните; измени на уставите од уставотворно собрание и измена на уставите од законодавно собрание. Рековме дека промената на Уставот преставува сложен процес и има повеќе фази. Измените на уставот се врши во постапка утврдена во самиот устав. Начелно, постапката за делумна измена на уставот е поедноставна од постапката за донесување на устав во целост.

2. Постапка за измена на Уставот на Република Македонија

Претходно напоменавме дека промената на Уставот преставува сложен процес кој има повеќе фази. Измените на уставот се врши во постапка утврдена во самиот устав. Постапката за измена на Уставот на Република Македонија опфаќа пет фази: *Прво*,

¹ Pierre Wigny, *Cours de droit Constitutionnel*, Bruxells, 1973, p. 314.

давање предлог за пристапување кон измена на Уставот; *второ*, донесување одлука за пристапување кон измена на Уставот; *трето*, утврдување на нацрт на актот и негово ставање на јавна дискусија; *четврто*, утврдување на предлог на актот, и *петто*, одлучување и прогласување на уставната измена од страна на Собранието на Република Македонија.

Прва фаза од постапката за измена на Уставот на РМ е *Предлог за пристапување кон измена на Уставот*. Согласно одредбите на Уставот на Република Македонија предлог за пристапување кон измена на Уставот можат да поднесат: Претседателот на Републиката, Владата на Република Македонија, најмалку 30 пратеници во Собранието на Република Македонија и 150.000 граѓани.²

Втора фаза е донесување на *Одлука за пристапување кон измена на Уставот* што ја донесува Собранието на Република Македонија со двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број пратеници. Одлуката се донесува врз основа на образложен предлог што го поднесува овластениот предлагач на уставната измена, така што во писмениот предлог, предлагачот јасно и конкретно ја образложува концепцијата и целите на уставната измена.

Трета фаза е утврдување на *Нацртот за измена на Уставот*, кој го утврдува Собранието на Република Македонија со мнозинство гласови од вкупниот број пратеници.³ Истовремено, во оваа фаза се утврдува предлогот на актот – уставот. Утврдениот нацрт-текст се става на јавна дискусија. Предлогот на уставот го утврдува Собранието на Република Македонија со двотретинско мнозинство гласови, имајќи ги во предвид резултатите од јавната дискусија. Резултатите од јавната дискусија во текстот на предлогот на актот ги вградува Комисијата за уставни прашања на Собранието на Република Македонија, во тесна соработка со стручната група, што таа ја формира, а не Владата на Република Македонија.⁴

Четвртата фаза е донесување Одлука за измена на Уставот од страна на Собранието на Република Македонија со двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број пратеници. За предлогот на актот се води начелна дебата за предлогот на актот (уставот) и конкретна дебата за секој член поединечно. Пратениците имаат право да предлагат амандмани за подобрување на предлог текстот на уставот.

Петтата фаза следи веднаш по усвојувањето на уставната измена, така што Собранието на Република Македонија донесува *одлука за прогласување на уставната измена*. Одлуката, како и за уставната измена се донесува со двотретинско мнозинство гласови.

² Член 130 од Уставот на РМ

³ Член 131 од Уставот на РМ

⁴ Светомир Шкарик и Гордана Силјановска-Давкова, *Уставно право*, Второ, дополнето и изменето издание, Култура, Скопје, стр. 208.

3. Промена на постапката за измена на Уставот од 2001

Со уставните амандмани од 2001 година се воведоа значајни новини во однос на постапката за измена на Уставот на Република Македонија за преамбулата и одреден број на членови од нормативниот текст кои се од посебно значење за припадниците на малцинските заедници во Република Македонија.

За промена на преамбулата од 2001 година потребно е двојно мнозинство гласови: двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број пратеници во Собранието и мнозинство гласови од вкупниот број пратеници кои припаѓаат на заедниците кои не се мнозинство во Република Македонија. Исто така, со двојно мнозинство се менуваат гласови се менуваат и членовите за локална самоуправа, одредбите кои се однесуваат на правата на припадниците на заедниците, особено одредбите кои се однесуваат на службената употреба на јазиците, темелните вредности на уставниот поредок на Република Македонија, еднаквоста на граѓаните, слободата на верисповеста, правата на заедниците, историското и уметничкото богатство на Македонија, Народниот правобраните, Комитетот за односи меѓу заедниците, Советот за безбедност, Судскиот совет и Уставниот суд на Република Македонија.

Пратениците од малцинските заедници учествуваат издвоено во гласањето само во фазата на одлучување и прогласување на уставната измена, како и во фазата на прифаќање на предлогот да се пристапи кон промена на одредбите од посебен интерес за тие заедници. Додека, тие не учествуваат издвоено во гласањето за другите фази од уставната постапка (нацрт на уставната измена).⁵

4. Правна техника за измена на уставот

Во споредбеното уставно право доминираат два основни облика за менување на уставот: *уставен закон* и *уставни амандмани*. Првиот облик се користи за поголеми измени, а вториот за помали измени во важечките уставни одредби. Уставните закони со кои се доуредува уставниот текст или со кои се врши пообемна уставна интервенција се донесуваат во постапка утврдена за измена на уставот.

Амандманско менување на Уставот на Република Македонија од 1992 - 2009.

Уставот на Република Македонија од 1991 година се менува или дополнува единствено со уставни амандмани како издвоен текст. Амандманската техника за дополнување или измена на Уставот на Република Македонија е применета седум пати. Амандманите од 1992, 1998, 2001, 2003, 2005, 2009 и 2011 година се составен дел на Уставот на Република Македонија и вкупно се 32 амандмани (I – XXXII).

⁵ Ибид, стр. 209.

Првите измени на Уставот на Република Македонија се усвоени во 1992 година со донесување на Амандманите I⁶ и II⁷. Амандманот I се однесува на тоа дека Република Македонија нема територијални претензии кон соседните држави (став 1), односно, дека, границата на Република Македонија може да се менува само во согласност со Уставот, а врз принципот на доброволност и во согласност со општоприфатените меѓународни норми (став 2).

Амандманот III⁸ е усвоен во 1998 година, по иницијатива на Врховниот суд на Република Македонија. Со овој амандман се променија одредбите за времетраењето на притворот, односно наместо 90 дена, притворот до подигањето на обвинението, по одлука на судот може да трае најдолго 180 дена од денот на притворањето. По подигнувањето на обвинението, притворот го продолжува или го определува надлежниот суд, во постапка утврдена со закон.

Во 2001 година беа донесени 15 амандмани (IV–XVIII) како обврска од Охридскиот рамковен договор.

Амандманот IV⁹ се однесува на Преамбулата на Уставот на Република Македонија, која е напишана во еден став. Новините во преамбулата се однесуваат на следните факти: во текстот граѓаните се конституенци на македонската држава; македонскиот народ се дефинира како етнос; националните малцинства од националности се трансформираат во делови од народи; се укажува на одговорноста на сите субјекти за сегашноста и иднината на нивната татковина; се изразува благодарност кон предците за жртвите и посветеноста во нивните заложби и борба за создавање самостојна и суверена држава Македонија, и Република Македонија се определува како заедничко добро.¹⁰

Амандманот V¹¹ на сосема нов начин го уредува прашањето на службениот јазик и неговото писмо. Освен македонскиот јазик и кирилското писмо, кој е службен јазик на целата територија и во меѓународните односи, службен јазик може да биде и јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните, на начин и случаи определени во член 7 од Уставот. Амандманот V ја уредува и службената употреба на јазиците во единиците на локална самоуправа во кои најмалку 20% од граѓаните зборуваат јазик кој е различен од македонскиот. Исто така, овој амандман уредува дека во органите на државната власт, службен јазик кој е различен од македонскиот може да се употребува во согласност со закон.

⁶ "Службен весник на РМ" бр. 1/92.

⁷ "Службен весник на РМ" бр. 1/92.

⁸ "Службен весник на РМ" бр. 31/98.

⁹ "Службен весник на РМ" бр. 91/01.

¹⁰ Светомир Шкарик и Гордана Силјановска-Давкова, *Уставно право*, Второ, дополнето и изменето издание, Култура, Скопје, стр. 176-177.

¹¹ Службен весник на РМ бр. 91/01.

Амандманот VI¹² се вовеле нова темелна вредност во уставниот поредок на Република Македонија, односно соодветна и правична застапеност на граѓаните од другите заедници во органите на државната власт и другите јавни институции на сите нивоа.

Амандманот VII¹³ ги наведува верските заедници во Македонија, кои во однос на Уставот од 1991 година е листата на верските заедници е проширена. Освен Македонската православна црква¹⁴ во овој амандман се наброени и другите верски заедници: Исламската верска заедница; Католичката црква; Евенгелско-методистичката црква и Еврејската заедница.

Со Амандманот VIII¹⁵ се регулираат правата на етничките малцинства. Поимот националност од Уставот од 1991 година е заменет поимот "заедници", кој е преземен од Уставот на Белгија.

Амандманот IX¹⁶ ја гарантира заштитата, унапредувањето и збогатувањето на историското и уметничкото богатство на Македонија и на сите заедници во Македонија.

Амандманот X¹⁷ го регулира одлучувањето во Собранието на Република Македонија. Според него, Собранието може да одлучува, ако на седницата присуствува мнозинство од вкупниот број пратеници.

Амандманот XI¹⁸ го регулира изборот и надлежностите на Народниот правобранител, кој се избира со двојно мнозинство, кој се грижи и за: обезбедување соодветна и правична застапеност на припадниците на малцинските заедници во органите на државната власт, органите на единиците на локалната самоуправа и во јавните установи и служби.

Амандманот XII¹⁹ го вовеле Комитетот за односи меѓу заедниците кои има вкупно 19 члена (седум Македонци и седум Албанци и по еден претставник од другите заедници, наведени во Преамбулата.

Амандманите XIII, XIV и XV²⁰ се однесуваат на застапеноста на припадниците на малцинските заедници во Републичкиот судски совет, Уставниот суд на Република Македонија и Советот за безбедност на Република Македонија. Во Републичкиот судски совет и во Уставниот суд на Република Македонија, тројца членови се избираат со двојно мнозинство гласови: со мнозинство гласови од вкупниот број пратеници и од

¹² Службен весник на РМ бр. 91/01.

¹³ Ибид., 91/01.

¹⁴ Според Уставот на РМ од 1991 во членот 19 единствено се споменуваше Македонската православна црква. Со Амандманот VII бројот на верските заедници се зголеми.

¹⁵ Службен весник на РМ бр. 91/01.

¹⁶ Службен весник на РМ бр. 91/01.

¹⁷ Службен весник на РМ бр. 91/01

¹⁸ Ибид. 91/01.

¹⁹ Ибид. 91/01.

²⁰ Ибид. 91/01.

мнозинството гласови од вкупниот број пратеници кои припаѓаат на заедниците што не се мнозинство во Република Македонија.

Амандманите XVI и XVII²¹ го уредуваат прашањето на донесувањето на законите од областа на локалната самоуправа (двојно мнозинство гласови), како и надлежностите на единиците на локалната самоуправа. Според новите измени, локалната самоуправа доби нови надлежности во сферата на локалниот економски развој, финансирањето на локалната самоуправа и образованието.

Амандманот XVII²² ја регулира постапката за донесување на одлуката за измена на Уставот на Република Македонија. Според овој амандман, преамбулата, членовите на локалната самоуправа, членот 131, односно одлуката за пристапување кон измена на уставот, како и членовите со кои се регулираат правата на малцинските заедници, и одлуката за додавање нова одредба која се однесува на предметот на тие одредби или членови, не можат да се променат без двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број пратеници, во кое мора да има мнозинство гласови од вкупниот број пратеници кои припаѓаат на заедниците кои не се мнозинство во република Македонија.

На предлог на Владата на Република Македонија, во 2003 година е донесен Амандманот XIX.²³ Со овој амандман се овозможува отстапување од неповредливоста на тајноста на писмата и сите други облици на комуникација, а не само на писмата како што е наведено во Уставот од 1991 година. Отстапувањето се врши врз основа на одлука на суд, под услови и постапка утврдени со закон, поради спречување или откривање на кривични дела, и поради заштита на интересите на безбедноста и одбраната на Република Македонија.

Во 2005 година усвоени се 11 амандмани (XX-XXX) кои се однесуваат на реформите на судскиот систем, односно на промената на организацијата на судскиот систем, изборот на судии и јавно обвинителство.

Амандманот XX²⁴ овозможува на органите на државната управа и на органите и организациите што вршат јавни овластувања да изрекуваат санкции за прекршоци утврдени со закон. Против конечната одлука за прекршок се гарантира судска заштита.

Амандманот XXI²⁵ всушност содржи основа за законско регулирање на правото на жалба против поединечните правниправни акти донесени во постапка во прв степен пред орган на државна управа или орган и организацијашто вршат јавни овластувања.

Амандманот XXII²⁶ дава право на претседателот на државата да предлага двајца членови на Судскиот совет на Република Македонија. Со овој амандман се промени името на Републичкиот судски совет во Судски совет на република Македонија.

²¹ Ибид. 91/01.

²² Ибид. 91/01.

²³ Службен весник на РМ бр. 84/03.

²⁴ Службен весник на РМ бр. 107/05.

²⁵ Ибид. 107/05.

Со амандманот XXIII²⁷ се укинува имунитетот на министрите, а се задржува само имунитетот на претседателот на Владата на Република Македонија, со тоа што за одземање на неговиот имунитет одлучува Собранието на Република Македонија, а не Владата на Република Македонија како што предвидуваше Уставот на Република Македонија од 1991 година. Овие измени се во насока на поефикасна борба против корупцијата во Република Македонија.

Амандманот XXIV²⁸ ја ограничува слободата на Владата на Република Македонија во предлагањето на Јавниот обвинител на Република Македонија. Според него Владата може да предложи кадровско решение за Јавен обвинител на Република Македонија само по претходно мислење на Советот на јавни обвинители.

Амандманот XXV²⁹ ја укина одредбата од Уставот на Република Македонија со која организацијата на судството беше единствена. Со тоа се создаде можност за воведување на специјализирани судови во Република Македонија.

Амандманот XXVI³⁰ конкретно ги разработува основите за престанување на судската функција и основите за разрешување на судијата. Со закон се уредува постапката за разрешување на судијата заради нестручно и несовесно вршење на судската функција.

Амандманот XXVII³¹ подетално го утврдува имунитетот на судијата и правото на Судскиот совет да одлучува за притворот на судијата, наместо Собранието на Република Македонија.

Амандманот XXVIII³² поконкретно го утврдува составот и мандатот на членовите на Сускиот совет на Република Македонија. Според амандманот Сускиот совет е самостоен и независен орган на судството кој ја обезбедува и ја гарантира самостојноста и независноста на судската власт. Советот го сочинуваат 15 члена, со мандат од шест години. Осум члена на Советот избираат судиите од своите редови, пет члена избира Собранието на Република Македонија, а по функција се претседателот на Врховниот суд на Република Македонија и министерот за правда.

Со Амандманот XXIX³³ ја утврдува надлежноста на Судскиот совет на Република Македонија. Советот: ги избира и разрешува судиите и судиите поротници; утврдува престанок на судската функција; ги избира и разрешува претседателите на судовите; ја следи и оценува работата на судиите, одлучува за дисциплинската одговорност на

²⁶ Ибид. 107/05.

²⁷ Ибид. 107/05.

²⁸ Службен весник на РМ бр. 107/05.

²⁹ Ибид. 107/05.

³⁰ Ибид. 107/05.

³¹ Ибид. 107/05.

³² Ибид. 107/05.

³³ Ибид. 107/05.

судиите; одлучува за одземање на имунитетот на судиите; предлага двајца судии на Уставниот суд на република Македонија

Амандманот XXX³⁴ го укинува имунитетот на Јавниот обвинител. Со овој амандман се овозможува надлежноста, основањето, укинувањето, организацијата и функционирањето на јавното обвинителство подетално да се уреди со закон. Законот за Јавното обвинителство се донесува со двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број пратеници во Собранието. Исто така, со амандманот се воведува Советот на Јавни обвинители, а мандатот на пониските јавни обвинители (основните и вишите) е без ограничување.

Амандманот XXXI³⁵ го утврди цензусот за избор на претседателот на Република Македонија во вториот круг. Со овој амандман за претседател ќе биде избран оној кандидат кој ќе добие мнозинство гласови од избирачите кои гласале, доколку на избори излегле повеќе од четириесет проценти (40%) од вкупниот број избирачи во Републиката.

Амандманот XXXII³⁶ се однесува на неможноста на одземање на државјанството на државјанин на Република Македонија, односно ниту да биде протеран од Република Македонија. Исто така, државјанин на Република Македонија не може да биде предаден на друга држава, освен врз основа на ратификуван меѓународен договор и со одлука на суд.

5. Предлог амандмани за измени на Уставот на Република Македонија (XXXIII-XXXIX)

Владата на Република Македонија во 2014 година предложи седум нови амандмани за измени на Уставот на Република Македонија (XXXIII-XXXIX). Јавната дискусија по нив е во тек, и од неа се очекува значително подобрување на квалитетот на нацрт текстот на Амандманите. Во продолжение ќе се задржиме на содржината на амандманите.

Со Амандманот XXXIII се предлага да се утврди уставна дефиниција на бракот. Според одредбите на овој амандман бракот се дефинира како *"животна заедница исклучиво меѓу само една жена и само еден маж"*. Регистрирана вонбрачна заедница, или било кој друг регистриран облик на животна партнерство, е животна заедница исклучиво меѓу само една жена и само еден маж.

Со Амандманот XXXIV се предлага на територијата на Република Македонија со закон да се основа меѓународна финансиска зона. Со овој амандман се предлага основањето и организацијата на зоната, правата и обврските на органите на управување на зоната и посебните судски и регулаторни органи, како и решавањето на спорите во

³⁴ Службен весник на РМ бр. 107/05.

³⁵ Службен весник на РМ бр. /09.

³⁶ Службен весник на РМ бр. /11.

рамките на зоната, ќе бидат уредени со посебен акт на зоната. Во зоната е предвидено да се применува посебна правна регулатива, освен прописите од областа на кривичното право на РМ. Исто така, во зоната се предвидува да донесат акти со кои ќе се регулира спречување на перење на пари и финансирање на тероризам и супервизијата според важечките стандарди на ООН.

Даночното, комерцијалното-деловното и граѓанското право на РМ нема да се применуваат во зоната. Регулативата во овие правни области ќе биде донесена со акти на зоната, согласно највисоките меѓународни стандарди.

Амандманот XXXV се однесува Банката на Република Македонија. Со амандманот се предвидува називот на Народна банка на Република Македонија да се замени со називот Банка на Република Македонија. Основна цел на Банката на РМ е постигнување и одржување на ценовната стабилност. Банката на РМ е правно лице со целосна независност и функционална, институционална, персонална и финансиска независност чија организација и работа ќе бидат уредени со посебен закон.

Со Амандманот XXXVI е предвидено да се воведат нова уставна категорија, односно Државниот завод за ревизија. Ова произлегува од потребата за зајакнување на независноста на оваа институција и нејзино утврдување со Уставот, а деталите да бидат утврдени со посебен закон.

Амандманот XXXVII ја додефинира улогата на Владата на Република Македонија во делот на фискалната политика и тоа во рамките на утврдените фискални правила и тоа: дефицитот на Буџетот на Република Македонија не смее да надмине ниво од 3% од бруто домашниот производ; јавниот долг не смее да надмине ниво од 60% од бруто домашниот производ. Со амандманот е предвидено утврдените фискални правила да отпочнат да се применуваат од 1. Јануари .2017 година.

Амандманот XXXVIII се однесува на карактерот, составот и мандатот на членовите на Судскиот совет на Република Македонија. Судскиот совет е самостоен и независен орган на судството кој ја гарантира самостојноста и независноста на судската власт. Со предложеното решение се зголемува бројот на членовите на Судскиот совет од редот на судиите. Се предлага десет члена, односно, две третини од членовите на Советот да ги избираат судиите од своите редови. На тој начин ќе зајакне независноста и самостојноста на судската власт во целина. Овие решенија се базираат на меѓународните стандарди во оваа област и на компаративните искуства од државите членки на Европската унија.³⁷

Во Препораката на Советот на Европа (2010) 12 за независноста, ефикасноста и улогата на судиите, во Главата IV е уредена материјата за судските совети. Во точката 26 е пропишано дека судските совети се независни тела, основани со закон или врз основа на Уставот, кои имаат за цел да се зачува независноста на судството и на судиите и на тој начин да се промовира ефикасно функционирање на судскиот систем. Исто така, во

³⁷ Текст на Нацртот на Амандманите, Нацрт Амандман XXXVIII, Министерство за правда, Скопје, јули, 2014.

точката 27 е наведено дека *"Не помалку од половина од членовите на советите треба да се судии избрани од страна на нивните колеги од сите инстанции на судската власт и со почитување на плурализмот во внатрешноста на судската власт"*.³⁸

Амандманот XXXIX предлага да се воведат две значајни новини во надлежноста на Уставниот суд на Република Македонија. Првата новина е воведување на институтот *уставна жалба*, а втората е Уставниот суд да одлучува по жалба на одлуките на Судскиот совет на Република Македонија за избор на судии, разрешување или друга изречена дисциплинска мерка на судија или на претседател на суд и воведување надлежност за одлучување по жалба на одлуките на Советот на јавни обвинители на Република Македонија за избор на јавни обвинители, разрешување или друга изречена дисциплинска санкција на јавен обвинител. Институтот уставна жалба има за цел да ја зајкне заштитата на човековите права и слободи дефинирани во уставот.

Согласно член 110, став 3 од Уставот на Република Македонија од 1991 година, Уставниот суд на Република Македонија има надлежност: да ги штити слободите и правата на човекот и граѓанинот што се однесуваат на слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, политичкото здружување и дејствување и забрана на дискриминација на граѓаните по основа на пол, раса, верска, национална, социјална и политичка припадност. Со Амандманот XXXIX надлежностите на Уставниот суд во однос на заштитата на слободите и правата на човекот се прошируваат, така што Уставниот суд ќе одлучува по уставна жалба поднесена од физичко или правно лице, изјавена против поединечен акт или дејствие на државен орган, единица на локална самоуправа или носител на јавни овластувања со кои се повредуваат слободите и правата на човекот и граѓанинот, кога се исцрпени или не се предвидени други домашни редовни или вонредни правни лекови за нивна заштита и тоа за: еднаквоста, правото на живот, забрана на мачење, на нечовечко или понижувачко однесување, на казнување и на присилна работа; правото на слобода на човекот; правото на презумпција на невиност и фер судење; слободно основање на институции за јавно информирање; слободата и неповредливоста на писмата и на сите други облици на комуникација; сигурноста и тајноста на личните податоци; правото на собирање и изразување јавен протест; почитување и заштита на приватноста на личниот и семеен живот; на достоинството и угледот; неповредливоста на домот, како и правото на слободно движење.³⁹

Компаративното уставно право го познава институтот уставна тужба. Овој институт е регулирана во Уставот на Република Словенија, Република Србија, Република Хрватска и Босна и Херцеговина.

³⁸ Текст на Нацртот на Амандманите, Нацрт Амандман XXXVIII, Министерство за правда, Скопје, јули, 2014

³⁹ Текст на Нацртот на Амандманите, Нацрт Амандман XXXIX, Министерство за правда, Скопје, јули, 2014

Заклучоци

Од донесувањето на Уставот на Република Македонија во 1991 година до денес во уставот преку амандманска интервенција е интервенирано седум пати, а ни престои осма амандманска интервенција. За период од 23 години сметам дека во Уставот на Република Македонија е премногу интервенирано. Во уставите треба многу внимателно да се пристапува.

Бидејќи во Уставот на Република Македонија е интервенирано седум пати и притоа се донесени вкупно XXXII амандмани, а ни престои донесување на нови девет амандмани, потребно е Законодавно-правната комисија на Собранието на Република Македонија да се подготви пречистен текст на Уставот на Република Македонија.

Во Нацртот на амандманите на Уставот на Република Македонија (XXXIII-XXXIX), предложени се суштински новини. За поздравување е воведувањето на правниот институт уставна жалба со која физичките лица (граѓаните) и правните лица во РМ ќе имаат можност да поднесат уставна жалба против поединечен акт или дејствие на државен орган, единица на локална самоуправа или носител на јавни овластувања. Исто така, сметаам дека предлогот за формирање на слободна финансиска зона (Амандманот XXXIV) е добро уставно решение, меѓутоа треба многу да се внимава да не се злоупотреби добрата намера на концептот меѓународна финансиска зона.

Во јавната расправа на текстот на Нацрт амандманите на Уставот потребно е да се вклучат сите заинтересирани страни, особено научната и стручната јавност со цел текстот на Нацрт амандманите квалитативно да се подобри.

Нема потреба бракот да се дефинира во Уставот, туку тоа прашање може да се препушти да се уреди во Законот за семејство.

Користена литература

Киро Глигоров, *Македонија е се што имаме*, Издавачки центар ТРИ, Скопје, 2001;

Мислење и предлози за Нацрт-амандманите на Уставот на Република Македонија, МАНУ, 2.10, Скопје, 2001;

Нацрт на амандманите XXXIII-XXXIX на Уставот на Република Македонија, јули, 2014;

Перспективите на Рамковниот договор, Институт отворено општество-Македонија, Скопје, 2001;

Светомир Шкарик, *Образложение на предлог амандманите VIII, IX, XV, i XVIII на Уставот на Република Македонија*, Комисија за уставни прашања на Собранието на Република Македонија, 26 октомври 2001, Скопје.

Светомир Шкарик и Гордана Силјановска-Давкова, *Уставно право*, Второ дополнето и изменето издание, Култура, Скопје, 2009,

Устав на Република Македонија, 1991 (Службен весник на РМ бр. 52/91);

Уставен закон за спроведување на Уставот на Република Македонија (Службен весник на РМ бр. 52/91);

Уставен закон за изменување и дополнување на Уставниот закон за спроведување на Уставот на РМ (Службен весник на РМ, бр 4/92);

Уставен закон за спроведување на Амандманите од XX-XXX на Уставот на Република Македонија (Службен весник на РМ бр.107/05,

Уставни амандмани на Уставот на Република Македонија (I-XXXII);